

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІМІДЖУ ЖІНКИ-ПОЛІТИКА В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Анотація

Проаналізовано чинники формування іміджу жінки-політика. Стверджується, що українські виборці схильні підтримати жінок у політиці. Обґрунтовано необхідність введення гендерних квот задля збільшення представництва жінок у політиці, що сприятиме ефективному розв'язанню актуальних суспільних проблем.

Ключові слова: політичний імідж, менталітет, суспільна пам'ять.

Abstract

The factors create the image of a woman politician. It is alleged that Ukrainian voters tend to support women in politics. The necessity of introducing gender quotas to increase the representation of women in politics to facilitate the effective resolution of urgent social problems.

Keywords: political image, mentality, social memory.

Пошук ефективних шляхів розвитку України, яка перебуває в стані кризи, сутісної трансформації, викликає підвищений інтерес науковців до проблеми іміджу політика, зокрема, іміджу жінки-політика. Враховуючи високий рівень недовіри громадян до політичних діячів, розчарування у політиці, суспільна свідомість може очікувати саме від жінки-політика розв'язання усіх нагальних проблем.

Це питання має теоретико-практичну актуальність. Адже зрозуміло, що за певних обставин політичні проблеми можуть ефективно розв'язуватись як політиками-чоловіками, так і політиками-жінками, враховуючи їх психологічні переваги. Звичайно, найбільший ефект спостерігатиметься тоді, коли розв'язання певних політичних колізій здійснюватиметься на основі налагодження комунікації між політиками обох статей, тобто за умови, що ніхто з них не стане об'єктом чи засобом маніпулювання – вони будуть рівноправними партнерами у соціальній взаємодії [1, с. 33].

Загалом проблематикою політичної іміджелогії займались як зарубіжні, так і вітчизняні вчені (В. Бебик, С. Денисюк, Г. Почепцов, В. Моїсєєв, Ф. Рудич, П. Фролов та ін.). Що стосується гендерних аспектів політичного лідерства, то вони з'являються, починаючи з середини 1970-х років в рамках різних теорій. Звертають на себе увагу концепції Б. Гутека, Дж. Ноумена, Р. Кентера, згідно з якими гендерний фактор вважається одним з основних у визначенні політичного лідера. Існує і твердження, що не існує відмінностей між лідерами жінками і чоловіками, зокрема, мова йде про ідею андрогінії (Дж. Спенс і С. Бем). Відповідно, теорія андрогінного менеджменту (А. Серджент) стверджує, що ефективний політик повинен перейняти найкраще, що є у лідерів обох статей.

Отже, виходячи з актуальності й ступеня розробки проблеми, метою дослідження є з'ясування особливостей формування іміджу жінки-політика, враховуючи особливості менталітету, наявну суспільно-політичну ситуацію, суспільний стереотип тощо.

Традиційно проблему створення іміджу політика вивчали без врахування статі, оскільки лідерська роль вважалась маскуліною. Справді, керівні державні посади обіймають переважно чоловіки, які й формують політику держави в її «чоловічому вбранні» (принаймні в Україні). Проте логічно буде припустити, що жінка-політик зможе компетентніше оцінити проблеми жінок (взагалі соціальну проблематику), що вона адекватно представлятиме саме жіночу частину населення. Зрозуміло, що для цього жінка-політик повинна мати ефективний імідж, який відповідатиме рівню політичної свідомості сучасного суспільства.

Історія і сучасний період свідчать, що жінки часто є ефективними політиками, отримували перемогу на виборах зі значною перевагою у порівнянні з чоловіками-політиками. До прикладу,

найбагатшими державами світу, які мають розвинуту економіку, керували/керують жінки (королева Нідерландів Беатрикс, президент Ірландії Мері Патрісія Макеліс, федеральний канцлер Німеччини Ангела Меркель, президент Швейцарії Дорис Лойтхард, президент Фінляндії Тар'я Кааріна Галонен, Президент Литви Даля Грибаускайте та ін.).

Звичайно, і чоловік, і жінка можуть у ролі політичного лідера утверджуватись як людини взагалі. Але, якщо врахувати гендерні стереотипи, притаманні саме українському суспільству, то можна зробити досить цікаві висновки щодо місця та ролі жінки в політиці: культурний спадок України (ще від часів Київської Русі) засвідчує існування жіночих спільнот, наділених владою. Підтвердження знаходимо, зокрема, в давніх ритуалах, в літературних текстах, в міфології, в історичних артефактах. В українському суспільстві тенденції фемінократії та гендерного декадансу простежуються особливо чітко навіть у порівнянні з іншими слов'янськими народами. В українській культурі розвинутий, навіть гіпертрофовано, культ «зовнішньої жінки» — жінки-матері, матері-землі, матері-природи, відносно якої чоловік виступає як пасивний об'єкт. Тим часом, культ Прекрасної Дами — «внутрішньої жінки», відносно якої чоловік має відчувати себе активним суб'єктом, розвинений недостатньо [2; 3]. Архетипова постать батька («царя-батьюшки») в українській свідомості асоціюється з насильством і страхом, звідси винятково негативно-репресивне розуміння державної влади. Цікаво, що український фольклор перенасичений сюжетами, в яких дружина домінує над чоловіком — аж до фізичної розправи, тоді як для Європи, навпаки, характерною є розправа чоловіка над дружиною. В Україні й дотепер традиційно сильні жіночі відовські культури. Жіночу перевагу «зашифровано» у багатьох українських територіях. В Криму та Гілеї (Нижньому Подніпров'ї й Причорномор'ї) існував пов'язаний з неіндоевропейською землеробською традицією культ Великої Матері богів Кібели, що припускав навіть людські жертвопринесення (грецький аналог — Артеміда, римський — Діана, слов'янський — Дана); за свідченням Геродота, в легендарному Гелоні регулярно відбувалися містерії Дионіса (Історія, IV, 108) [1, с. 34].

Як стверджують фахівці, культ шанування Богородиці в Давній Русі склався під впливом культів Великої Матері та Великої Діви (з явною перевагою першого). По всьому українському степовому простору з найдавніших часів й аж до XIX ст. стояли древні кам'яні баби. Взагалі, українська культурна і політична історія багаті на імена видатних жінок: княгиня Ольга, Анна Ярославна, Маруся Богуславка, Роксолана, Марко Вовчок, Леся Українка, Ольга Кобилянська, Марія Башкирцева, Олена Теліга — й аж до сучасних культових персонажів — Ліни Костенко, Оксани Забужко, Соломії Павличко та ін. [2, с. 32].

Яка ж ситуація сьогодні склалась в українському політикумі? Чи багато відомих жінок-політиків? Як відомо, Україна взяла низку міжнародних зобов'язань, які повинна виконувати, у тому числі, стосовно забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Відповідно до Цілей Розвитку Тисячоліття, визначених на Самміті Тисячоліття ООН у вересні 2000 р., які є обов'язковими до виконання до 2015 р., Україна серед шести своїх цілей визначила також «забезпечення гендерної рівності». Станом на 2015 р., зокрема, повинно бути у Верховній раді хоча б 30% жінок, що нереалістично втілити без запровадження спеціальних тимчасових заходів, тобто, гендерних квот. Незважаючи на те, що жінки формально отримали рівний із чоловіками статус, де-факто вони продовжують піддаватися дискримінації і в політичній сфері.

Експерти вбачають в цьому кілька причин: низький соціальний статус жінок, економічна залежність від чоловіків, нерівноцінний розподіл сімейних обов'язків, відсутність центрів з політичної освіти населення, відсутність підтримки жінок-політиків з боку чоловіків та нерозуміння останніми важливості проблеми представлення жінок у владі, вплив стереотипу «політика — чоловіча справа», невпевненість жінки у своїх силах тощо. Жінки, в середньому, по світу посідають лише 22% місць у національних парламентах. Україна наразі посідає аж 107 місце у рейтингу із лише 12% жінок у Верховній Раді. Країни колишнього соцтабору не просунулися у лідери за кількістю жінок у парламентах. Трансформаційні процеси і боротьба за важливі економічні ресурси не сприяли значному залученню жінок до великої політики. Хіба що вирізняється Белорусь (29%), країна, якій притаманний радянський спадок радше «видимості» парламенту як владного органу. Відповідно до даних дослідження громадської мережі ОПОРА, серед півсотні депутаток 15 обралося від Блоку Петра Порошенка, 12 — від Народного фронту, 12 — від Самопоміч (наразі одна з них — Оксана Сироїд, заступниця Голови ВРУ, — вже позафракційна), 5 — від Батьківщини, по 3 — від Радикальної партії Ляшка та Опозиційного блоку. Якщо аналізувати кількість жінок у відсотковому відношенні по фракціям, то лідерами є Самопоміч — 34% жінок від складу фракції, в фракції Народного фронту.

жінок – 15% від складу фракції. У керівному складі фракції представлені дві жінки, а саме: Юлія Тимошенко – голова фракції ВО Батьківщина та Вікторія Сюмар – заступниця голови фракції Народного фронту [4].

Розглядаючи іміджі сучасних українських жінок-політиків, то варто відмітити, що найпривабливішими для електорату виявляються саме їх фемінні риси – поступливість, що інтерпретується як гнучкість, уміння запобігати конфліктам і вирішувати їх, розрядка напружених ситуацій, відмова від своїх претензій, амбіцій в гострих ситуаціях, тяжіння до стабільності і передбачливість, а також емпатичність, яка інтерпретується як самопрезентація, уміння «подати» себе. Головна ознака українських політиків-жінок — їх чітка позиція.

Науковці роблять висновки, що жінки-політики віддають перевагу гармонійній комунікації, мета якої – акцентувати спільність позицій, поглядів, виявляти солідарність та надавати підтримку. Конфліктні емоції у них виявляються переважно для самозахисту та підтримки товариша по партії, а не для утвердження власного іміджу. Жінки в конфліктній комунікації надають перевагу диспуту, в процесі якого відбувається пошук істини, або переговорам, в яких окреслюється план дій. Тобто, вони практикують більш діловий, продуктивний підхід, який сприяє успішному розв'язанню спорів. Їх мовна «поведінка» пряма й відкрита, як і має бути в діалозі рівних за статусом осіб.

Вважається, що жінка-політик має складніший імідж, ніж політик-чоловік. Вона повинна мати в своєму іміджевому портреті певні «чоловічі» риси. Але на загал у неї мають переважати риси суто жіночі. Можливо, такий «пульсуючий» імідж створює ускладнення для жінки-політика і заважає аудиторії пристосуватися до неї: тільки аудиторія починає звикати до «чоловічої» поведінки жінки-політика, як раптом починає діяти жіноча іміджева модель. В результаті не виникає необхідного рівня звикання, розпізнавання і передбачуваності. Як видається, імідж жінки-політика не відрізняється за своїм внутрішнім змістом від іміджу політика-чоловіка, бо це визначається інтересами суспільства, політикою держави, а також суперечностями, які виникають на певних етапах розвитку суспільства. Тому сутнісну різницю належить шукати, насамперед, у психологічних відмінностях чоловіків і жінок, що увійшли в політику [1, с. 35].

Отже, на нашу думку, при конструюванні політичного іміджу лідера в Україні ознаки фемінності мають позитивне забарвлення і громадська думка схильна підтримати жінок-політиків. Тому жінки-політики потребують такі варіанти підтримки у виборчому процесі: так звану «підтримку знизу» (наявність консолідованого жіночого руху, здатного ефективно лобювати залучення жінок) та «підтримку згори» (ефективну державну політику і позитивне ставлення політичних партій до гендерної рівності). Державна політика підтримки жінок втілюється, передусім, через гендерні квоти як тимчасові підтримувальні дії задля збільшення кількості жінок у політиці.

Денисюк Анастасія Валентинівна – студентка зі спеціальності «політологія», історичний факультет, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: anastacia-3zzz@mail.ru

Окуньовська Юля Вікторівна – аспірантка, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, e-mail: okunovska.u@gmail.com

Denysiuk Anastasiia – student of political science, historical faculty, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, email: anastacia-3zzz@mail.ru

Okunovska Yulia – graduate student, historical faculty, Vasyl Stus Donetsk National University, Vinnytsia, e-mail: okunovska.u@gmail.com

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Денисюк С. Г. Гендерні аспекти формування іміджу політичного лідера сучасної України / С. Г. Денисюк // *Право і суспільство: актуальні проблеми взаємодії — шляхи європейської інтеграції* : матеріали шостої щорічної міжнародн. науково-практичної конференції, 18-19 травня 2006 р. — Вінниця : ВІ МАУП, 2006. — С. 33-35.

2. Денисюк С. Г. Математичне моделювання як метод дослідження політичних процесів / С. Г. Денисюк // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 22 : Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін* [відп. ред. О. В. Бабкіна]. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. — Вип. 1. — С. 32–43.

3. Денисюк С. Г. Моделювання політичних процесів / С. Г. Денисюк, А. А. Шиян // Прикладна політологія : навч. посіб. / За ред. В. П. Горбатенка. — К. : ВЦ «Академія», 2008. — С. 453–464.

4. В українському парламенті жінки працюватимуть за чоловіків // Громадянська мережа ОПОРА на основі офіційних даних сайту Верховної Ради України (січень 2015). - 2101-2015 // <http://www.civicua.org/news/view.html?q=2390965>.